

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури»: Указ Президента України від 16.01.2017 № 8/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0014525-16>

6. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 1009-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>

7. Суходоля О.М. Захист критичної інфраструктури: сучасні виклики та пріоритетні завдання сектору безпеки. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. № 1–2 (13–14). 2017. С. 30–80.

8. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f6481532-9ec0-4ca5-9832-dcc32e31da3c&title=ProektZakonuUkrainiproKritichnuInfrastrukturuTaYiiZakhi>

9. Служба безпеки України. Офіційний сайт. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f6481532-9ec0-4ca5-9832-dcc32e31da3c&title=ProektZakonuUkrainiproKritichnuInfrastrukturuTaYiiZakhi>

10. Меморандум про партнерство та співробітництво між Службою безпеки України та Радою бізнес-омбудсмена. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS28961.html та <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/3890#.KzCht5nq.dpbs>

УДК 342.9

СПОРИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЯК ПРЕДМЕТ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ: НА ШЛЯХУ ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права і процесу та митної безпеки
(Університет державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь,
Київська область, Україна)

У статті проаналізовано дослідження вітчизняних учених у період 2006–2015 рр., що стосуються проблематики розв'язання спорів адміністративними судами у сфері публічно-правових відносин із метою систематизації теоретичних підходів. Основними напрямками дослідження обрано наукові пошуки, спрямовані на вирішення наукових завдань щодо сутності таких окремих категорій спорів, як правовий, адміністративно-правовий, публічно-правовий, та їх кореспонденція з конфліктами, які є підставою їх виникнення. Окрема увага приділяється особливостям провадження в адміністративних судах щодо вирішення спорів, зокрема в окремих сферах (податковій, земельній, соціальній) у процесі проходження публічної служби, пов'язаних із виборчим процесом, під час здійснення державного управління та публічного адміністрування загалом. Розкриваються напрями дослідження особливостей доказування в окремих судових юрисдикційних провадженнях щодо вирішення справ у сфері

публічно-правових відносин. Проведено аналіз вирішення зазначеного виду спорів у контексті оскарження як способу захисту прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина від порушень суб'єктами владних повноважень, місцевого самоврядування, інших суб'єктів, що реалізують владні управлінські повноваження. У межах цієї публікації здійснено огляд досліджень які стосуються права особи на судовий захист та доступ до адміністративного судочинства, основоположних (вихідних) засад здійснення адміністративного судочинства, інституту позову та форм звернення адміністративному судочинстві загалом. Проаналізовано окремі наукові пошуки в напрямі здійснення судового контролю адміністративними судами, ті, що присвячені процесуальному статусу учасників спору, який підлягає вирішенню засобами адміністративного судочинства. У висновках проведено огляд проблематики та недоліків використання методологічного інструментарію під час формування теоретичних підходів вирішення спору у сфері публічно-правових відносин у межах наявних вітчизняних наукових шкіл.

Ключові слова: правовий спір, спір у сфері публічно-правових відносин, адміністративний суд, адміністративний процес, публічно-правові відносини.

DISPUTES IN THE SPHERE OF PUBLIC-PRIVATE RELATIONS AS A SUBJECT OF JUDICIAL ADMINISTRATIVE JURISDICTION: TOWARDS THE SYSTEMATIZATION OF THEORETICAL APPROACHES

Tylchyk Viacheslav Viacheslavovych,
Candidate of Juridical Sciences, Associate
Professor, Senior Lecturer at the Department
of Administrative Law and Procedure and
Customs Security (National University of
State Fiscal Service of Ukraine,
Irpın, Kyiv region, Ukraine)

The article analyzes the research of domestic scientists in the period from 2006–2015 concerning the issues of dispute resolution by administrative courts in the field of public-law relations in order to systematize theoretical approaches. The main directions of the research are selected scientific research aimed at solving scientific problems regarding the essence of certain categories of disputes, such as: legal dispute, administrative law, public-law, and their correspondence with conflicts, which are the basis for their occurrence. Particular attention is paid to the peculiarities of proceedings in administrative courts for resolving disputes, including in certain areas, tax, land, social, in the process of passing the public service, connected with the electoral process, in the implementation of public administration and public administration in general. The study of the features of evidence in certain judicial jurisdictional proceedings concerning the solution of cases in the field of public-legal relations is revealed. An analysis of the solution of the specified type of disputes in the context of the appeal is conducted as a way of protecting the rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen from violations by the authorities of the authorities, local self-government, and other entities that exercise power management powers. Within the scope of this publication, a survey of investigations concerning the right of a person to judicial protection and access to administrative legal proceedings, the fundamental (outgoing) principles of administrative legal proceedings, the institution of the claim and the general forms of appeal to administrative proceedings were reviewed. Some researches in the direction of judicial control by administrative courts are analyzed, those which are devoted to the procedural status of the participants in the dispute, which

is subject to the decision by means of administrative legal proceedings. The conclusions reviewed the problems and drawbacks of the use of methodological tools in the formation of theoretical approaches to resolving the dispute in the field of public-law relations within the existing domestic scientific schools.

Key words: legal dispute, dispute in the field of public-legal relations, administrative court, administrative process, public-legal relations.

Спори у сфері публічно-правових відносин як предмет юрисдикції адміністративного суду перебувають у полі зору вітчизняних учених. Про це свідчить наявність великої кількості наукових публікацій, виданих останнім часом. Варто констатувати збільшення кількості саме дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право, що є елементами системи здобуття наукових знань про феномен спору у сфері публічно-правових відносин та теоретико-правових проблем його вирішення адміністративними судами. Водночас у більшості вказаних робіт та у аналітичних оглядах практичної діяльності за названим напрямом констатується та простежується як відсутність єдиного підходу до розуміння основних категорій і понять, так і наявність багатьох нерозв'язаних проблем теоретичного та практичного характеру.

Виклад основного матеріалу. У період із 2005–2015 рр. питанням вирішення піднятої проблематики, зокрема визначенню як різновидів, так і комплексних понять (дефініцій) правових спорів у сферах публічно-правових відносин, приділена увага у дисертаціях авторів, що формували конфліктний підхід до його сутності. Серед них В.А. Сьоміна (Проблеми законодавчого регулювання та практики розгляду адміністративно-правових спорів, 2005 р.) представила визначення адміністративного-правового спору – різновиду юридичного конфлікту, що виникає з публічно-правових відносин у сфері державного управління й місцевого самоврядування [1, с. 8]. Такий підхід до розуміння поняття «публічно-правовий спір» підтриманий Н.Є. Хлібороб (Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду, 2012 р.), а також указано, що ним є юридичний конфлікт у сфері реалізації публічної влади, одним з учасників якого є суб'єкт владних повноважень [2]. Це запропоновано Л.В. Бринцевою (Адміністративно-правові спори: загальна характеристика та адміністративний порядок їх вирішення, 2012 р.) [3] та уточнено А.К. Гасановою (Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів у діяльності органів виконавчої влади, 2011 р.), яка вказала про виокремлення окремих категорій правових конфліктів у діяльності органів виконавчої влади: публічно-правові (які є предметом судової адміністративної юрисдикції), конституційно-правові; управлінсько-правові (всі інші) [4]. К.О. Тимошенко (Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів, 2012 р.) інтерпретувала підхід до поняття спір так, як «протиріччя» між суб'єктами публічно-правових відносин, предметом якого є «протиправна поведінка (рішення, дії, бездіяльність)» суб'єкта владних повноважень [5]. Аналогічні висновки зроблені В.П. Юрченко (Правові засади віднесення публічно-правових спорів до адміністративної юрисдикції, 2014 р.) крізь поняття «публічно-правовий конфлікт» і категорію «неправомірна поведінка» [6].

Публічно-правовим спорам в окремих правових відносинах присвячені праці Н.М. Гладкої (Правове регулювання вирішення публічно-правових спорів, що впливають із соціальних відносин, 2015 р.), яка виділила особливості їх предмета та суб'єктного складу. Цінним є твердження про те, що виникнення публічно-правового спору у соціальній сфері слід розуміти як наявність «вимог» однієї сторони до іншої

або наявність «взаємних вимог» сторін стосовно одного й того ж предмета, зокрема захисту прав, свобод, законних інтересів у сфері соціального забезпечення [7].

Особливості окремих проваджень в адміністративних судах розглядалися в роботах учених. О.В. Яцун «Особливості провадження по земельним спорам за участю суб'єктів публічної адміністрації в порядку адміністративного судочинства» (2011 р.). Вихідною ідеєю стала екстраполяція конфліктного підходу до визначення спору, ураховуючи особливості відносин, пов'язаних із землею [8]. О.В. Ільницький «Адміністративно-правові засади вирішення земельних спорів в Україні» (2010 р.) зосередив увагу на адміністративно-правовій формі вирішення земельних спорів [9]. А.В. Красовська (Особливості адміністративного судочинства у справах про припинення юридичних осіб за позовами суб'єктів владних повноважень (2012 р.)) доводить, що змістом судової діяльності у справах про припинення юридичних осіб за зверненнями суб'єктів владних повноважень є превентивний контроль за правомірністю втручання у сферу приватних відносин, а не вирішення публічно-правового спору [10]. Окремі проблеми в контексті піднятої проблематики дослідив М.М. Кліменко «Адміністративно-правові засоби захисту прав на земельні ділянки в Україні» (2013 р.) [11]. В.В. Квак (Адміністративне судочинство при вирішенні публічно-правових спорів у сфері земельних відносин (2015 р.)) доводить, що для визначення компетентного адміністративного суду відповідно до правил предметної підсудності для розгляду публічно-правових земельних спорів необхідним є врахування не лише суб'єктного, але й предметного критерію [12], Т.М. Савон (Особливості провадження в адміністративному судочинстві України за відсутністю сторін та третіх осіб (2014 р.)) визначила поняття «умови допустимості розгляду адміністративної справи без присутності сторін і третіх осіб» [13]. Д.В. Роженко (Письмове провадження в адміністративному судочинстві (2014 р.)) [14] визначив організаційно-правові основи здійснення такого виду провадження крізь призму поняття «адміністративна справа».

Окремі аспекти вирішення справ, пов'язаних із виборчим процесом, відображені у дослідженні О.В. Бачерікова (Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом (2011 р.)) – правовий спір визначається як вид юридичної справи, в якій задоволення уповноваженим органом вимог однієї сторони унеможливорює задоволення вимог іншої [15]. Загальну характеристику такого провадження, ураховуючи особливості статусу відповідача, здійснено І.О. Розумом (Провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та комісій із референдуму (2014 р.)) [16].

Спори, пов'язані з публічною службою, висвітлені М.І. Цурканом (Особливості судового розгляду спорів щодо проходження публічної служби в Україні (2009 р.)) [17].

У сфері податкових правовідносин досліджувалися спори в роботах Є.А. Усенко (Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів, 2010 р.), зокрема представлена цікава позиція щодо підстав податкового спору невиконання податкового обов'язку, що призводить до невирішеного конфлікту між сторонами спору, доводиться положення щодо необмеженості рамками спору категорії податкового конфлікту [18]. Податкові органи як сторона податкового спору досліджено: В.А. Пригодським (Адміністративно-правові засади діяльності податкових органів при вирішенні спорів, 2012 р.), який допустив існування конфліктних відносин взагалі та обґрунтовував їх наявність у податковій сфері шляхом визначення критеріїв розмежування податкових конфліктів і спорів [19], Л.В. Бердніковою (Державна податкова служба як суб'єкт адміністративного судочинства, 2012 р.), зокрема посилено положення про спеціалізацію в межах адміністративного судочинства та недоцільність створення автономної податкової юрисдикції в судочинстві [20], А.А. Горошко

(Органи державної податкової служби України як суб'єкти адміністративної юрисдикції, 2013 р.) [21], який виділив специфічні риси податкової та адміністративної юрисдикції. Є.О. Яковенко (Оскарження рішень органів державної податкової служби України у порядку здійснення адміністративного судочинства, 2013 р.), який запропонував критерії законності ухвалення рішень податковими органами, які підлягають оцінці при вирішенні адміністративної справи [22], О.І. Степашко (Судові рішення у податкових спорах в адміністративному судочинстві України, 2014 р.), котрий сформував підхід до судових рішень (як актів-документів, в яких відображаються правові висновки суду щодо правомірності реалізації повноважень податкових органів із залучення платників податків до податкових обов'язків, щодо яких між ними виникли суперечності, а також щодо питань, які супроводжують розв'язання спору) [23]. А.Ю. Бучиком (Організаційно-правове забезпечення вирішення податкових спорів в Україні, 2013 р.), котрим здійснено характеристику організаційно-правового забезпечення вирішення податкових спорів у межах юрисдикційного провадження, адміністративного оскарження та судового розгляду [24]. У роботі Ю.В. Божко (Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України, 2014 р.) наведені положення про відмінності податкового спору та конфлікту в податкових правовідносинах, зокрема визначено поняття конфлікту у сфері податкових правовідносин (податкового конфлікту) як передумови виникнення податкового спору, що до моменту звернення з позовними вимогами до адміністративного суду є матеріальним податковим правовідношенням, а відколи податковий спір стає предметом розгляду в адміністративному судочинстві – структурно-складним, матеріально-правовим та процесуальним правовідношенням водночас [25]. «Адміністративну юстицію як правовий інститут захисту прав суб'єктів податкових правовідносин» розглянуто О.А. Журавським (2012 р.) [26]. Особливості розгляду справ адміністративної юрисдикції, що впливають із податкових правовідносин, провела О.В. Євсікова (Захист податкових правовідносин у адміністративних судах України, 2012 р.) [27]. Слідом за фахівцями в галузі адміністративного права спробу характеристики податкових конфліктів здійснила В.М. Свириденко (Правові аспекти конфліктів у сфері податкових правовідносин: питання теорії та практика правового регулювання, 2012 р.) [28]. «Адміністративно-правові детермінанти забезпечення прав платників податків» досліджено С.В. Литвиновим (2014 р.) [29]. Дещо розширив предмет дослідження в окресленому напрямі О.А. Веденяпін у роботі «Публічно-правові спори у сфері господарської діяльності як предмет адміністративного судочинства» (2014 р.) [30].

Особливості доказування в окремих судових юрисдикційних провадженнях щодо вирішення справ у сфері публічно-правових відносин розглядали: О.М. Нечитайло (Доказування в адміністративних справах, що виникають з податкових відносин, 2010 р.) [31], О.В. Умнова (Докази в адміністративному судочинстві при поновленні на публічну службу, 2010 р.) [32], М.П. Мельник (Доказування при розгляді земельних спорів в адміністративному судочинстві України, 2012 р.) [33]. Комплексне дослідження, присвячене цій проблематиці, проведено Я.С. Калмиковою (Докази та доказування в адміністративному судочинстві, 2013 р.) [34]. Указані роботи виконані відповідно положень, основою яких є підхід до вирішення спорів крізь призму адміністративної справи як «набору» документів, які містять інформацію про факт порушення, оцінюючи який, судді (адміністративний суд) роблять висновок щодо законності (правомірності) діяльності органів публічної адміністрації.

У контексті оскарження як способу захисту прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина (зокрема фізичних і юридичних осіб), проблематику спорів у сфері публічно-правових відносин досліджено в таких працях. І.О. Грибком

(Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку, 2006 р.) [35] проведено характеристику адміністративного оскарження та позовного провадження автономно, В.В. Середою (Публічно-правова скарга як засіб захисту особи від незаконних дій або бездіяльності публічної адміністрації, 2010 р.) проведено аналіз скарги з позиції інструментального підходу [36]. Сутність провадження щодо оскарження рішень в суді, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування (як нормативно врегульованого порядку вчинення процесуальних дій, які забезпечують законний і об'єктивний розгляд і вирішення адміністративними судами справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб) визначив О.С. Духневич (Провадження щодо оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, 2012 р.) [37]. І.С. Козій (Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку, 2013 р.) охарактеризувала особливості підходу до оцінки адміністративним судом «дій органів та посадових осіб місцевого самоврядування» та їх «бездіяльності» [38]. О.В. Джабурія (Компетенція адміністративних судів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, 2014 р.) презентував положення про те, що реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві зумовлена трансформацією конституційного права особи у суб'єктивне публічне процесуальне право і визначається наявністю «конфлікту інтересів у сфері публічного управління» [39].

Процесуальний статус учасників у процесі вирішення спорів адміністративними судами розкрито в дисертаціях таких авторів, як О.В. Агєєв (Прокурор як суб'єкт адміністративного процесу, 2006 р.) [40], В.С. Заяць (Правове регулювання участі представника у судовому адміністративному процесі, 2011 р.) [41], В.М. Котенко (Забезпечення процесуальних прав і законних інтересів позивача та відповідача в адміністративному судочинстві, 2011 р.) [42], О.В. Коцкій (Суб'єкти, які не наділені владними повноваженнями, як відповідачі в адміністративному судочинстві України, 2011 р.) [43], М.М. Стефанчук (Органи виконавчої влади як сторона у справах адміністративної юрисдикції в Україні, 2012 р.) [44], О.М. Андруневчин (Суб'єкти адміністративного судочинства, 2012 р.) [45], К.Ю. Пундас-Шушлебін (Суб'єкт владних повноважень як відповідач у справах адміністративної юрисдикції, 2013 р.) [46], С.С. Лаптев (Адміністративно-правовий статус судді адміністративного суду, 2013 р.) [47], І.В. Топор (Теоретико-правова характеристика процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві, 2014 р.) [48], О.Ф. Ситников (Правовий статус позивача в адміністративному судочинстві, 2014 р.) [49].

Науковим дослідженням у площині здійснення адміністративними судами судового контролю присвячено роботи: Л.П. Сушко (Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні, 2009 р.), що фактично ототожнює судовий контроль із вирішенням адміністративно-правового спору, під яким розуміється різновид юридичного конфлікту, що виникає в публічно правових відносинах між суб'єктами владних повноважень, з одного боку, та іншими суб'єктами права – з іншого, з підстав дійсного чи мнимого порушення суб'єктивних прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [50]. У роботі О.О. Марченко (Форми судового контролю в державному управлінні, 2011 р.) сформовано пропозицію щодо розуміння судового контролю в державному управлінні, під яким слід розуміти специфічний вид державного контролю, що здійснюється органами судової влади у спеціальній процесуальній формі, є зовнішнім стосовно підконтрольних суб'єктів та полягає у перевірці правомірності рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, юридичних осіб і гро-

мадян, за результатами якої ухвалюється рішення про подальшу юридичну долю управлінського рішення (дії, бездіяльності) та спосіб поновлення порушеного останнім права або інтересу особи (держави) [51]. Б.Д. Гудз (Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади, 2013 р.) доводить зв'язок правової природи адміністративної діяльності органів виконавчої влади з природою судового контролю [52], аналогічний підхід використано О.Р. Івасиним (Судовий контроль в адміністративному судочинстві, 2014 р.) [53]. О.М. Сасевич (Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві, 2014 р.) визначив поняття «судовий контроль за виконанням рішень суду» в контексті норм КАС України [54].

Інститут позову та загалом форм звернення в адміністративному судочинстві розглянуто Н.В. Мостовою (Позов в адміністративному судочинстві, 2013), в роботі якої цінною є пропозиція введення консультанта як штатної одиниці суду для надання безоплатної юридичної допомоги [55]. О.В. Зайцем (Адміністративні процедури порушення справи адміністративної юрисдикції, 2014 р.) класифіковано форми звернення до адміністративного суду [56], О.В. Закаленко (Позов в адміністративному судочинстві: теорія, правове регулювання, практика, 2014 р.) характеризує «адміністративний позов» як універсальний засіб захисту прав, свобод, законних інтересів та реалізації повноважень у сфері публічних правовідносин, що пов'язують із вирішенням публічно-правового спору [57].

Основоположним (вихідним) засадам адміністративного судочинства приділили увагу С.А. Бондарчук (Принципи адміністративного судочинства, 2010 р.) [58], О.М. Пасенюк (Принцип верховенства права в адміністративній юстиції, 2012 р.) [59], А.О. Рибченко (Верховенство права як принцип адміністративного судочинства, 2013 р.) [60], О.В. Кротюк (Принцип офіційного з'ясування обставин у справі та його реалізація в адміністративному судочинстві України, 2013 р.) [61], В.М. Кондратенко (Принципи гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України, 2013 р.) [62], О.О. Опанасенко (Принцип змагальності в адміністративному судочинстві за участю військових частин Міністерства оборони України, 2014 р.) [63], М.Д. Кухар (Змагальність як принцип адміністративного судочинства України, 2014р.) [64], Ю.М. Столбовий (Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в адміністративному судочинстві України, 2014 р.) [65], Н.В. Шевцова (Диспозитивність та офіційність при вирішенні податкових спорів в адміністративному судочинстві, 2011 р.) [66], А.С. Кравцов (Пріоритет прав і свобод людини і громадянина як принцип адміністративного права України, 2011 р.) [67].

Право особи на судовий захист та доступ до адміністративного судочинства описано в роботах К.М. Кобилянського (Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді, 2010 р.) [68], І.С. Колеснікова (Гарантії доступності правосуддя в адміністративних судах, 2013 р.) [69], Е.Л. Трегубова (Реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві України, 2014 р.) [70]. У перерахованих роботах здійснено спробу поєднати доступ до правосуддя в адміністративних судах з удосконаленням процесуального порядку вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин.

Інститут підсудності та розмежування юрисдикції адміністративного суду досліджував М.І. Смокович (Проблеми розмежування судової юрисдикції та визначення компетенції адміністративних судів, 2009 р.), який довів, що визначення предмета адміністративної юрисдикції та компетенції адміністративних судів є частиною більш глобальної проблематики, пов'язаної із забезпеченням реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері публічно-владних відносин [71].

Схожий підхід використали Р.В. Ватаманюк (Інститут підсудності в адміністративному судочинстві, 2011 р.) [72] та С.В. Білуга (Предметна підсудність в адміністративному процесі, 2012 р.) [73].

Форми перегляду судових рішень у порядку здійснення адміністративного судочинства аналізували у своїх роботах такі вчені: Ю.Л. Шеренін (Процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України, 2012 р.) [74], І.О. Котович (Касаційний перегляд судових рішень як інститут адміністративно-процесуального права, 2013 р.) [75], М.М. Ульмер (Касаційне провадження в адміністративному судочинстві України, 2014 р.) [76], Д.В. Липський (Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України, 2014 р.) [77]. Указані наукові праці спрямовані на формування концепції вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин у частині гарантування ухвалення судом нижчої інстанції правосудного (законного) рішення та забезпечення дисципліни під час здійснення адміністративного судочинства.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, не важко помітити, що вітчизняні вчені, в роботах яких приділена увага проблематиці вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин, дотримуються основних ідей, сформованих представниками наукових шкіл. Значний внесок у розвиток теоретичних підходів до встановлення правової природи, сутності, змісту, такого виду спорів, зокрема тих, що вирішуються засобами адміністративного судочинства, зробили: В.Б. Аверьянов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, Л.Р. Біла-Тіунова, С.В. Ківалов, М.П. Кучерявенко, О.В. Кузьменко, Т.О. Коломоєць, О.П. Рябченко, Н.Р. Нижник, А.О. Селіванов та інші. Науковий доробок указаних учених став підґрунтям для здійснення пізнання в заявленому напрямі.

На шляху до систематизації теоретичних підходів у згаданий період варто вказати на домінування конфліктного підходу до вирішення проблеми визначення такого виду спорів. Обраний напрям дослідження ускладнюється зверненням учених-юристів (адміністративістів) до неюридичної категорії «конфлікт», використання якої зводиться лише до констатації так званого «протистояння», «протиборства», «боротьби», «зіткнення» тощо. Лише поодинокі дослідники у своїх працях вказують на відсутність конфлікту під час вирішення спору. При цьому вбачаються певні неузгодженості щодо використання методологічного інструментарію, адже встановлювати співвідношення категорій «конфлікт» та «спір» слід за допомогою системного методу. У більшості досліджень учені роблять висновки про тотожність зазначених понять, що призводить до певної плутанини, передусім механічної підміни таких категорій. Це зумовлено особливостями існування догматичного нормативно-визначеного порядку вирішення спорів. Так, сфера наукового пошуку суттєво звужується, оскільки, дотримуючись такого підходу, майже неможливо встановити зміст спору, характеризуючи його крізь призму конфліктів. Варто додати, що для визначення змісту спору використовуються такі його елементи, так звані «зовнішні ознаки», що визначають «архітектуру» спору: сторони (суб'єкт владних повноважень, інші суб'єкти, що реалізують владні управлінські повноваження, фізична особа, юридична особа), адміністративні правовідносини, з яких виник спір (порушення, що спричинили адміністративно-правові наслідки), норма адміністративного права. За логікою дослідників варто було б розширити цей перелік категорією «правовий конфлікт» (податковий, публічно-правовий, адміністративний, тощо). Однак стає зрозумілим, що доведення «переконання особи» в порушенні її прав, свобод та законних інтересів можливе лише після вирішення такого спору відповідно до вказаного випадку.

Проблематикою більшості проаналізованих робіт є ігнорування онтологічного підходу до розуміння спору, що вирішується засобами адміністративного судочинства, оскільки, беручи за основу понять категорії надсистеми (системи вищого поряд-

ку), всі результати зводяться до емпіричного факту або констатації гносеологічної оцінки вповноважених суб'єктів в умовах «жорсткого нормативізму». Так, виникають твердження, які або позбавлені логіки (наприклад, спори у безспірних відносинах) чи такі, що зводяться до механічного пояснення чинних норм (як матеріальних, так і процесуальних). Указане опосередковується відсутністю наголосу на тому, що практика публічного управління не завжди враховує положення процесуального закону, а окремі напрями адміністративної діяльності здійснюються, ураховуючи «уявну функцію» чи зв'язок із конкретними правовими нормами.

Окремою проблемою є визначення спору, коли суб'єкт владних повноважень (тощо) звертається до суду у формі позову чи заяви. За такої ситуації гостро постає питання виникнення конфлікту в результаті перевірки законності ухвалення та/чи ухваленого рішення, здійснення дії чи утримання від здійснення дій суб'єктом владних повноважень. Слідуючи конфліктному підходу, можна зробити помилковий висновок про те, що «будь-яка діяльність органу публічної адміністрації породжує конфлікт». Безсумнівно, не варто полишати такий напрям наукових досліджень (розвиток конфліктного підходу при ідентифікації публічно-правових відносин та способів їх уникнення), однак більш доцільним видається його використання для характеристики публічно-правових відносин. Так, стане можливою їх характеристика за ступенем ризику виникнення спору в цій сфері. Такий підхід наблизить наукові пошуки до вирішення проблем соціального призначення адміністративного права, оскільки дасть можливість формування публічно-сервісного орієнтиру його розвитку. Зауважимо, що це не означає знецінення людиноцентристської теорії, а сприятиме «згладжуванню соціальної напруженості, невиправданих надій та сподівань громадян» шляхом запровадження ефективного здійснення принципу верховенства права і закону, а тому і правопорядку. Не менш важливим є такий напрям досліджень у контексті вирішення теоретико-правових проблем спорів у сфері публічно-правових відносин, як формування правосвідомості особи, оскільки її високий рівень допоможе зайвий раз уникнути розвитку соціального конфлікту та необґрунтованому зверненню до адміністративного суду (зловживання правом на звернення) для його вирішення. До того ж можна констатувати стрімке зростання такого конфлікту, коли наявних правових засобів для його вирішення не є достатньо.

Загалом, варто зазначити, що проблематика вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин не втрачає актуальності. Незважаючи на те, що останнім часом проведено значну кількість наукових досліджень, більшість теоретичних підходів залишаються сталими, а це чіткіше окреслює виклики минулого, ніж розв'язання наявних проблем теоретико-правового характеру, ураховуючи сучасні реалії.

Список використаних джерел:

1. Сьоміна В.А. Проблеми законодавчого регулювання та практики розгляду адміністративно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 186 с.
2. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2012. 216 с.
3. Бринцева Л.В. Адміністративно-правові спори: загальна характеристика та адміністративний порядок їх вирішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 223 с.
4. Гасанова А.К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 215 с.

5. Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України. Київ, 2012. 224 с.
6. Юрченко В.П. Правові засади віднесення публічно-правових спорів до адміністративної юрисдикції: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014. 200 с.
7. Гладка Н.М. Правове регулювання вирішення публічно-правових спорів, що впливають із соціальних відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2015. 200 с.
8. Яцун О.В. Особливості провадження по земельним спорам за участю суб'єктів публічної адміністрації в порядку адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011. 235 с.
9. Ільницький О.В. Адміністративно-правові засади вирішення земельних спорів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Львів, 2010. 234 с.
10. Красовська А.В. Особливості адміністративного судочинства у справах про припинення юридичних осіб за позовами суб'єктів владних повноважень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львівський університет бізнесу та права. Львів, 2013. 208 с.
11. Кліменко М.М. (Адміністративно-правові засоби захисту прав на земельні ділянки в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2013. 212 с.
12. Квак В.В. Адміністративне судочинство при вирішенні публічно-правових спорів в сфері земельних відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Приват. вищ. навч. закл. «Львів. ун-т бізнесу та права». Львів, 2015. 209 с.
13. Савон Т.М. Особливості провадження в адміністративному судочинстві України за відсутності сторін та третіх осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2014. 192 с.
14. Роженько Д.В. Письмове провадження в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2014. 203 с.
15. Бачеріков О.В. Адміністративне судочинство у справах пов'язаних із виборчим процесом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 202с.
16. Розум І.О. Проведення у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та комісій з референдуму: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014. 200 с.
17. Цуркан М.І. Особливості судового розгляду спорів щодо проходження публічної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2009. 231 с.
18. Усенко Є.А. Правове регулювання процедур вирішення податкових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2010. 199 с.
19. Пригоцький В.А. Адміністративно-правові засади діяльності податкових органів при вирішенні спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 244 с.
20. Бердникова Л.В. Державна податкова служба України як суб'єкт адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 200 с.
21. Горошко А.А. Органи державної податкової служби України як суб'єкти адміністративної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. 208 с.
22. Яковенко Є.О. Оскарження рішень органів державної податкової служби України в порядку здійснення адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Запоріжжя, 2013. 191 с.
23. Степашко О.І. Судові рішення у податкових спорах в адміністративному судочинстві України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2014. 220 с.

24. Козій І.С. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса» 2013. 230 с.

25. Божко Ю.В. Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. ВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Запоріжжя, 2014. 214 с.

26. Журавський О.А Адміністративна юстиція як правовий інститут захисту прав суб'єктів податкових правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 213 с.

27. Євсікова О.В. Захист податкових правовідносин у адміністративних судах України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2012. 193 с.

28. Свириденко В.М. Правові аспекти конфліктів у сфері податкових відносин: питання теорії та практики правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 200 с.

29. Литвинов С.В. Адміністративно-правові детермінанти забезпечення прав платників податків: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2014. 200 с.

30. Веденяпін О.А. Публічно-правові спори у сфері господарської діяльності як предмет адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2014. 209 с.

31. Нечитайло О.М. Доказування в адміністративних справах, що виникають з податкових відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 207 с.

32. Умнова О.В. Докази в адміністративному судочинстві при поновленні на публічну службу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2010. 193 с.

33. Мельник М.П. Доказування при розгляді земельних спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 219 с.

34. Калмикова Я.С. Докази та доказування в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013. 227 с.

35. Грибок І.О. Оскарження рішень органів виконавчої влади в адміністративному порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2006. 220 с.

36. Середа В.В. Публічно-правова скарга як засіб захисту особи від незаконних дій або бездіяльності публічної адміністрації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2010. 208 с.

37. Духневич О.С. Провадження щодо оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2012. 222 с.

38. Козій І.С. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 230 с.

39. Джабурія О.В. Компетенція адміністративних судів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 204с.

40. Агєєв О. В. Прокурор як суб'єкт адміністративного процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2006. 170 с.

41. Заяць В.С. Правове регулювання участі представника у судовому адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2011. 221 с.

42. Котенко В.М. Забезпечення процесуальних прав і законних інтересів позивача та відповідача в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011. 194 с.
43. Кошій О.В. Суб'єкти, які не наділені владними повноваженнями, як відповідачі в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський нац. ун-т. Внутрішніх справ. Харків, 2012. 195 с.
44. Стефанчук М.М. Органи виконавчої влади як сторона у справах адміністративної юрисдикції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2010. 209 с.
45. Андруневчин О.М. Суб'єкти адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2012. 231 с.
46. Пундас-Шушлебін К.Ю. Суб'єкт владних повноважень як відповідач у справах адміністративної юрисдикції: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2013. 212 с.
47. Лаптев С.С. Адміністративно-правовий статус судді адміністративного суду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2014. 275 с.
48. Топор І.В. Теоретико-правова характеристика процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 226 с.
49. Ситников О.Ф. Правовий статус позивача в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2014. 198 с.
50. Сушко Л.П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 180 с.
51. Марченко О.О. Форми судового контролю в державному управлінні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2011. 168 с.
52. Гудз Б.Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2013. 218 с.
53. Івасин О.Р. Судовий контроль в адміністративному судочинстві: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2015. 196 с.
54. Сасевич О.М. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права», 2014. 197 с.
55. Мостова Н.В. Позов в адміністративному судочинстві: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2013. 228 с.
56. Заяць О.В. Адміністративні процедури порушення справи адміністративної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2014. 201 с.
57. Закаленко О.В. Позов в адміністративному судочинстві: теорія, правове регулювання, практика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 200 с.
58. Бондарчук С.А. Принципи адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 206 с.
59. Пасенюк О.М. Принцип верховенства права в адміністративній юстиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2012. 198 с.
60. Рибченко А.О. Верховенство права як принцип адміністративного судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. 196 с.
61. Кротюк О.В. Принцип офіційного з'ясування обставин у справі та його реалізація в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України. Київ, 2013. 224 с.

62. Кондратенко В.М. Принципи гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. 226 с.
63. Опанасенко О.О. Принцип змагальності в адміністративному судочинстві за участю військових частин Міністерства оборони України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2014. 217 с.
64. Кухар М.Д. Змагальність як принцип адміністративного судочинства України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжнародний університет бізнесу і права. Херсон, 2014. 205 с.
65. Столбовий Ю.М. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. ВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Запоріжжя, 2014. 184 с.
66. Шевцова Н.В. Диспозитивність та офіційність при вирішенні податкових спорів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2011. 213 с.
67. Кравцов А.С. Пріоритет прав і свобод людини і громадянина як принцип адміністративного права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Луганськ, 2011. 208 с.
68. Кобилянський К.М. Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 220 с.
69. Колеснікова І.С. Гарантії доступності правосуддя в адміністративних судах: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. 201 с.
70. Трегубов Е.Л. Реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2014. 200 с.
71. Смокович М.І. Проблеми розмежування судової юрисдикції та визначення компетенції адміністративних судів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2009. 232 с.
72. Ватаманюк Р.В. Інститут підсудності в адміністративному судочинстві судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2011. 211 с.
73. Білуга С.В. Предметна підсудність в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 209 с.
74. Шеренін Ю.Л. Процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 191 с.
75. Котович І.О. Касаційний перегляд судових рішень як інститут адміністративно-процесуального права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2013. 189 с.
76. Ульмер М.М. Касаційне провадження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2014. 239 с.
77. Липський Д.В. Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2014. 200 с.